

ORGANIZACJE MIĘDZYNARODOWE PRZECIWKO NIEKONTROLOWANEJ PROLIFERACJI BRONI

Małgorzata Jaroszyńska

Wojskowa Akademia Techniczna

Streszczenie. Niekontrolowany handel bronią to jeden ze współczesnych problemów globalnych. Jego konsekwencją jest rozwój terroryzmu, handlu narkotykami, ubóstwo, śmierć kobiet i dzieci w konfliktach lokalnych itp. Od początku XX wieku powstają i funkcjonują międzynarodowe organizacje, których celem jest ograniczenie tego procederu. Przykładami takich organizacji są: Liga Narodów, COCOM, Porozumienie z Wassenaar. Widocznych i znaczących efektów ich działalności jednak nie było i nie ma. Konsekwencją tego jest powstawanie organizacji humanitarnych. Apelują one do społeczności świata o większą skuteczność w rozwiązywaniu tych problemów. Jednakże, jak można zauważyć, powstawanie nowych organizacji niekoniecznie przekłada się na rozwiązanie całego problemu.

1. WSTĘP

Co roku w wyniku użycia broni ginie ponad 300 tys. mężczyzn, kobiet i dzieci. Tysiące ludzi odnosi rany, jest torturowanych, zostaje zmuszonych do opuszczenia domów. Niekontrolowane rozprzestrzenianie się broni przyczynia się do zwiększania skali łamania praw człowieka, do eskalacji konfliktów i nędzy, podsyca krwawe konflikty i hamuje zrównoważony rozwój. Handel bronią to także wielki biznes pozbawiony międzynarodowych regulacji¹.

Walka z terroryzmem spowodowała zwiększenie eksportu broni, zwłaszcza przez Stany Zjednoczone i Wielką Brytanię, do „nowych sprzymierzeńców”, takich jak Pakistan, Indonezja czy Filipiny. Nie zważano przy tym na problemy tych państw związane z przestrzeganiem praw człowieka.

Niekontrolowane rozprzestrzenianie oraz niewłaściwe wykorzystanie broni przez siły rządowe i uzbrojone grupy zwiększa liczbę zabitych i pozbawionych środków do życia ludzi oraz pogłębiło ubóstwo. Kraje Afryki, Azji, Bliskiego Wschodu i Ameryki Łacińskiej od 2004 r. wydają na broń średnio 22 mld dolarów².

¹ Arms Without Borders, Control Arms Campaign, October 2006, s.1, <http://www.controlarms.org/en/the-arms-trade>.

² Ibidem, s. 4.

Handel bronią to przedsięwzięcie obejmujące eksport i import broni, sprzętu wojskowego, części zamiennych i technologii wojskowej.

Według raportu Congressional Research Service, Biura Badawczego Kongresu USA, łączna wartość transakcji handlu bronią w 2009 r. wyniosła 57,5 mld dol. Skala światowego handlu bronią jednak zmniejszyła się w 2009 r. o 8,5% w porównaniu z rokiem poprzednim³.

2. DZIAŁALNOŚĆ LIGI NARODÓW NA RZECZ KONTROLI HANDLU BRONIĄ

Pierwszą międzynarodową organizacją, która podjęła ten problem, była Liga Narodów (ang. *League of Nations*). Powstała na mocy Paktu Ligi Narodów stanowiącego integralną część Traktatu Wersalskiego podpisanego 28 czerwca 1919 roku, kończącego formalnie pierwszą wojnę światową. Pomysłodawcą Ligi Narodów był prezydent USA Woodrow Wilson. Po raz pierwszy przedstawił on swoją ideę w orędziu do Kongresu USA 8 stycznia 1918 roku⁴.

Liga Narodów była międzynarodowym związkiem niezależnych państw, powołanym do życia po I wojnie światowej i działającym do końca 1939 r. Uchwałą Zgromadzenia Ligi Narodów została formalnie rozwiązana 18.04.1946 r. Majątek po Lidze Narodów przejęła Organizacja Narodów Zjednoczonych.

Liga Narodów była pierwszą w historii organizacją międzynarodową powołaną w celu rozwoju współpracy oraz zapewnienia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa z siedzibą w Genewie. Organizacja ta zajmowała się większością konfliktów politycznych pojawiających się w okresie międzywojennym, starając się rozstrzygać je drogą pokojową⁵. W początkowej fazie działalności Liga Narodów zrzeszała 44 państwa (w tym Polskę). W 1935 r. Liga Narodów liczyła już 58 członków, a w 1940 r. tylko 43. Dominującą rolę w tej organizacji pełniła Francja i Wielka Brytania. Japonia wystąpiła z Ligi Narodów w 1933 r., Włochy w 1937 r., Niemcy w 1933 r., ZSRR w roku 1939 r. został usunięty za agresję na Finlandię⁶.

W latach 30. Liga Narodów okazała się nieefektywna wobec wzrostu agresji w stosunkach międzynarodowych.

17.04.1925 r. pod auspicjami Ligi Narodów przyjęto konwencję w sprawie nadzoru nad międzynarodowym handlem bronią, amunicją i sprzętem wojennym. Zgodnie z obowiązującym prawem międzynarodowym handlem bronią objęta była jedynie broń konwencjonalna. Celem Ligi Narodów było zapewnienie ludziom

³ *Annual Report 2009*, Congressional Research Service, <http://www.loc.gov/crsinfo/>.

⁴ www.stosunkimiedzynarodowe.info

⁵ E. Cziomer, L.W. Zyblikiewicz, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, PWN, Warszawa 2005, s. 159.

⁶ D. Robertson, *Słownik polityki*, Warszawa 2009, s. 214.

bezpieczeństwa poprzez ograniczenie rozprzestrzeniania broni, a także stworzenie prawnie wiążącego międzynarodowego Traktatu o Handlu Bronią⁷.

Zadaniem Ligi Narodów było likwidowanie sporów międzypaństwowych na drodze pokojowej. Założenia programowe określone zostały w 26 artykułach statutu, które zobowiązywały członków do nieuciekania się do wojny, utrzymywania jawnych stosunków międzynarodowych, ścisłego przestrzegania sprawiedliwości i poszanowania wszelkich zobowiązań wynikających z traktatów. Głównymi organami Ligi Narodów były: Zgromadzenie, Rada i Sekretariat. Liga Narodów posiadała ponadto dwa organy specjalne: Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej i Międzynarodową Organizację Pracy⁸.

Pierwsze spotkanie Zgromadzenia odbyło się w listopadzie 1920 r. Regularne obrady toczyły się do 1941 r. Każdy członek Ligi Narodów posiadał jeden głos, państwa członkowskie mogły być reprezentowane przez maksymalnie trzech delegatów. Posiedzenia miały się odbywać raz do roku, choć mogły być zwoływane częściej.

Kompetencje Zgromadzenia Ligi Narodów były bardzo rozległe. Powierzono mu rozpatrywanie wszystkich spraw wchodzących w zakres działania Ligi oraz dotyczących pokoju świata. Do najważniejszych zadań Zgromadzenia Ligi Narodów należało: przyjęcie nowych członków, wybór stałych i niestałych członków Rady Ligi Narodów, akceptacja nominacji sekretarza generalnego, rozważanie sporów przedłożonych przez Radę, zapraszanie członków Ligi Narodów do ponownego zbadania obowiązujących ich traktatów, głosowanie nad poprawkami do Paktu i statutu Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej (STSM), zgłaszanie do STSM wniosków o *avis consultatifes*, czyli opinie doradcze. W czasie pierwszej sesji Zgromadzenia uprawnienia zostały poszerzone o sprawy budżetowe oraz wybór w porozumieniu z Radą sędziów STSM. Można zauważyć, że art. 3 w statucie Zgromadzenia wygląda wręcz identycznie jak art. 3 w statucie Rady. Zgromadzenie nie miało władzy wykonawczej. Figurowało ono więc jako gremium opiniodawcze i konsultacyjne. W praktyce najważniejszym Organem Ligi Narodów okazała się Rada⁹.

Według założeń Paktu Ligi Narodów Rada liczyła dziewięciu członków – stałych i niestałych. Członkowie stali to przedstawiciele głównych mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych, niestali to czterej inni członkowie Ligi Narodów.

W skład Rady miały wejść: Wielka Brytania, Francja, Włochy, Japonia i Stany Zjednoczone. Z powodu uchylecia się Stanów Zjednoczonych od udziału w Lidze Narodów liczbę członków Rady zredukowano do czterech. Po wstąpieniu Niemiec skład Rady ponownie wynosił pięciu członków¹⁰.

⁷ *Encyklopedia Gazety Wyborczej*, PWN, Warszawa, tom 9, s. 487.

⁸ H. Batowski, *Między dwiema wojnami 1919-1939*, Wyd. Literackie, Kraków 1988, s. 92-94.

⁹ *Ibidem*, s. 92-93.

¹⁰ *Ibidem*, s. 95.

Zgodnie z założeniami Rada Ligi Narodów miała zbierać się raz do roku. Później zdecydowano, iż zbierać się będzie na dwie sesje stałe. Miała ona kierować działalnością polityczną organizacji. W jej skład wchodziłi przedstawiciele głównych mocarstw będący członkami stałymi Ligi Narodów. Określani oni byli mianem „elitarnego klubu”. Oprócz nich do Rady Ligi Narodów wchodziłi też przedstawiciele czterech innych państw (później liczbę zwiększono do sześciu). Wybierani byli na trzyletnią kadencję przez Zgromadzenie Ligi Narodów, co roku wymieniano 1/3 członków niestałych Rady. Po odbyciu kadencji członek musiał odczekać kolejną, by móc znowu ubiegać się o udział w Radzie¹¹.

Rada Ligi Narodów zobowiązała się do przedkładania na forum Zgromadzenia dorocznego raportu o swych pracach. Potwierdzało to równe kompetencje Zgromadzenia i Rady – został zamknięty problem widzenia Zgromadzenia Ligi Narodów w roli „nadparlamentu”, a Rady Ligi Narodów – „nadrządu”.

Do najważniejszych zadań Rady należały: aprobaty nominacji wysokich urzędników Ligi Narodów; opracowanie planów redukcji zbrojeń narodowych; kontrola nad prywatną produkcją uzbrojenia; przyjmowanie wniosków i opinii specjalnej komisji kompetentnej we wszystkich zagadnieniach dotyczących spraw wojskowych, lotniczych i morskich, wskazywanie środków działania na wypadek naruszenia terytorialnego i niezależności politycznej członków Ligi; działanie mediacyjne i rozjemcze na rzecz członków, propozycje środków zapewniających skuteczność wykonania wyroku arbitrażowego lub sądowego, wykluczenie z Ligi państwa podejmującego działania wojenne wbrew zobowiązaniom zawartym w Pakcie Ligi Narodów, rozpatrywanie spraw konfliktowych między państwami, z których tylko jedno lub żadne nie było członkiem Ligi; kontrola funkcjonowania systemu mandatowego, wydawanie decyzji dotyczących pokrywania kosztów funkcjonowania biur i komisji władz Ligi ze składek członkowskich. Rada Ligi Narodów otrzymała uprawnienie do sprawdzenia wykonania rozbrojenia Niemiec, Austrii, Węgier i Bułgarii. Ten organ Ligi był traktowany jako naczelny¹².

Jednym z krajów walczących o miejsce w Radzie Ligi Narodów była Polska. Zdawano sobie sprawę, że obecność Polski w Radzie mogła nawet zablokować wejście Niemiec do Rady, a przynajmniej obwarować je pewnymi, trudnymi dla wchodzącego zastrzeżeniami. Tym między innymi należy tłumaczyć daleko posuniętą wstrzeźliwość Francji wobec kandydatury polskiej. Późniejsze niepowodzenie Polski miało źródło w instrumentalnym jej traktowaniu i to nie tylko przez Paryż, ale ogół państw przede wszystkim europejskich. Dopiero w maju 1920 r. podpisano akt stanowiący o wejściu Polski do Rady, gdyż „godna jest powagi Ligi Narodów”¹³.

¹¹ Ibidem, s. 92-93.

¹² *Encyklopedia „Gazety Wyborczej”*, op. cit., s. 488.

¹³ H. Batowski, *Między dwiema wojnami 1919-1939*, op. cit., s. 93.

Poszczególne kwestie rozpatrywane na posiedzeniach Rady Ligi Narodów poprzedzone były wyznaczeniem sprawozdawcy powołanego przez przewodniczącego Rady – w miarę możliwości spośród członków niezainteresowanych bezpośrednio omawianą sprawą. Chcąc oddalić stałe pomawianie o stronniczość Rady przez jedną lub drugą stronę, postanowiono w końcu 1926 r. dokonać podziału pomiędzy członkami, przypisując im określoną grupę spraw do referowania na Radzie. I tak np. Holandia zajmowała się sprawami mandatowymi, Chile – sprawami Wolnego Miasta Gdańska, Włochy – Zagłębiem Saary, Czechosłowacja – zbrojeniami, a finansami Ligi oraz kwestiami humanitarnymi – Rumunia. Powołanie sprawozdawców Rady Ligi Narodów było rozwiązaniem pozatraktatowym, wynikającym z doświadczeń i praktyki.

Trzecim organem Ligi Narodów był Sekretariat. Był to organ pomocniczy Zgromadzenia i Rady złożony z sekretarza generalnego, sekretarzy i niezbędnego personelu działającego w siedzibie Ligi. Sekretariat miał spełniać funkcje przygotowawcze nie tylko dla pozostałych organów Ligi Narodów, lecz także różnych licznych komisji, komitetów itp., ponadto miał organizować pracę całej instytucji, a więc był to urząd, a nie władza. Do jego zadań należały referowanie, organizowanie, ale także sugerowanie odpowiednich rozwiązań spraw wcześniej przeanalizowanych przez odpowiedni zespół osób. Sekretariat, przygotowując projekty uchwał rezolucji, zaleceń i obsługując różne konferencje międzynarodowe, mógł wpływać na ich treść czy charakter¹⁴.

10 czerwca 1919 r. na posiedzeniu Komitetu wydano apel o przekazywanie do Sekretariatu wszystkich spraw ekonomicznych, politycznych i społecznych, sankcjonując tym samym działalność Sekretariatu Ligi.

Błędy strukturalne, sprzeczności między mocarstwami powodowały, że w praktyce Liga Narodów służyła przede wszystkim utrzymaniu hegemonii politycznej Wielkiej Brytanii i Francji. Powołana do obrony pokoju organizacja nie potrafiła zrealizować swego podstawowego celu, nie zdołała zapobiec agresji Japonii na Chiny, Włoch na Etiopię czy wywołaniu przez Niemcy II wojny światowej.

Liga Narodów okazała się organizacją mało efektywną. Złożyło się na to kilka czynników. Przede wszystkim organizacja miała problem z wypracowaniem konsensusu w większości omawianych spraw. Partykularne interesy poszczególnych członków brały górę nad wspólnymi, często kosztownymi projektami. Ponadto na efektywność Ligi Narodów negatywnie wpływała nieobecność w jej strukturach największego ówczesnego mocarstwa – Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, a także Niemiec, które wystąpiły z organizacji w 1933 r., i ZSRR, który został przyjęty dopiero w 1934 r., a wyrzucony w 1939 r. Szybko okazało się, że Traktat Wersalski doprowadził do kolejnej polaryzacji sceny europejskiej na Niemcy i ich sojuszników z jednej strony i Francję oraz Wielką Brytanię z drugiej. Powodowało

¹⁴ W. Michowicz, *W kręgu polityki, dyplomacji i historii XX wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2000, s. 169.

to, że najważniejsze decyzje polityczne dotyczące ładu międzynarodowego zapadały poza strukturami Ligi Narodów. Największą porażką organizacji był wybuch II wojny światowej. Świadomość małej efektywności Ligi doprowadziła do jej formalnego rozwiązania w 1946 roku i jednoczesnego powołania nowej uniwersalnej organizacji międzynarodowej – Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Działalności Ligi Narodów zakończyła się całkowitą porażką. Stała się ona jednak prekursorem działań nad bezpieczeństwem świata. Doświadczenia Ligi były przestrogą i jednocześnie lekcją dla decydentów budujących ład międzynarodowy po II wojnie światowej.

Od konwencji Ligi Narodów w 1925 r. istnieje stały nadzór nad międzynarodowym handlem bronią, amunicją, sprzętem wojskowym.

3. COCOM

Po II wojnie światowej problematyką tą zajął się COCOM (ang. Coordinating Committee for East Trade) – Komitet Koordynacyjny ds. Handlu ze Wschodem. Była to nieformalna organizacja międzynarodowa utworzona w styczniu 1950 roku z inicjatywy USA mająca zapobiegać eksportowi do państw socjalistycznych tzw. produktów i technologii wrażliwych, mogących służyć wzmocnieniu potencjału gospodarczo-militarnego. Skupiała członków NATO (bez Islandii) oraz Japonię i Australię. Siedzibą był Paryż. COCOM sporządził trzy listy towarów zakazanych w handlu ze Wschodem (dotyczące energii atomowej, materiałów wojennych oraz przemysłowych), wielokrotnie później modyfikowane:

- podlegających całkowitemu embargu eksportowemu,
- poddawanych określonej kontroli jakości,
- okresowo dopuszczanych do eksportu¹⁵.

Wprowadził też system kontrolny, obejmujący certyfikaty importu i weryfikacji dostaw.

System kontroli eksportu z krajów zachodnich wypracowany przez COCOM działał bardzo skutecznie. Jednak większość blokowanych podzespołów elektronicznych dostępna była praktycznie bez ograniczeń u pośredników, tyle że za znacznie wyższą cenę. Ciekawym ograniczeniem był zakaz eksportu oscyloskopów o paśmie ponad 100 MHz, podczas gdy ich odpowiedniki produkowane były w Polsce. Przez całą drugą połowę lat 80. bez przeszkód trwał masowy import komputerów klasy PC i komponentów do nich, choć formalnie znajdowały się one w spisach COCOM.

Sukcesem Jesieni Ludów w Europie było między innymi to, że wiele z ograniczeń COCOM wobec Polski i niektórych innych krajów Europy Wschodniej zostało wycofanych już w 1990 r., co dopiero umożliwiło między innymi rozwój Internetu

¹⁵ Z. Bako, *Wojna gospodarcza*, Warszawa 1983, s. 90-91.

w tej części świata, a pierwsza decyzja likwidująca wszelkie ograniczenia podjęta została na początku maja 1991 r. w odniesieniu do Węgier; wkrótce potem nastąpiły one w stosunku do pozostałych krajów.

W marcu 1994 roku COCOM zakończył działalność. Uznano go za przeszkodę w napływie nowoczesnych technologii do przechodzącej transformację gospodarczą i polityczną Europy Wschodniej. Funkcje COCOM przejęło podpisane przez 33 państwa porozumienie z Wassenaar z 12 lipca 1996 roku, dotyczące kontroli eksportu broni konwencjonalnej i produktów i technologii podwójnego zastosowania¹⁶.

4. POROZUMIENIE Z WASSENAAR

Koniec zimnej wojny oznaczał zmianę architektury światowego bezpieczeństwa i w efekcie państwa członkowskie zdecydowały o likwidacji COCOM z dniem 31 marca 1994 r. Jego zadania i funkcje w nowej konfiguracji obejmującej również Rosję, Polskę, Czechy, Słowację i Węgry przejęło Porozumienie z Wassenaar o Kontroli Eksportu Broni Konwencjonalnej oraz Dóbr i Technologii Podwójnego Zastosowania (ang. *The Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies*), które zainauguowało działalność 2 kwietnia 1996 roku w Wiedniu. Aktualnie zrzesza 40 państw: Argentynę, Australię, Austrię, Belgię, Bułgarię, Chorwację, Czechy, Danię, Estonię, Finlandię, Francję, Grecję, Hiszpanię, Holandię, Irlandię, Japonię, Kanadę, Koreę Południową, Litwę, Luksemburg, Łotwę, Maltę, Niemcy, Norwegię, Nową Zelandię, Polskę, Portugalie, Rosję, RPA, Rumunię, Słowację, Słowenię, Szwajcarię, Szwecję, Turcję, Ukrainę, Węgry, Wielką Brytanię, Włochy i USA¹⁷.

Podstawowym dokumentem Porozumienia z Wassenaar, przyjętym w dniu 12 lipca 1996 r. na plenarnym posiedzeniu w Wiedniu, jest dokument nazwany *Elementy Początkowe*. Określa on cele, zasięg i zasady działania Porozumienia z Wassenaar oraz zakres wymiany informacji i wprowadza listę kontrolną towarów i technologii składającą się z:

- listy towarów i technologii podwójnego zastosowania,
- listy uzbrojenia.

¹⁶ „Produkty podwójnego zastosowania” oznaczają produkty włącznie z oprogramowaniem i technologią, które mogą być stosowane zarówno w celach cywilnych, jak i wojskowych oraz obejmują wszystkie towary, które mogą być użyte zarówno w zastosowaniach niewybuchowych, jak i w jakikolwiek sposób do wspomaganego wytwarzania broni jądrowej lub innych urządzeń do wybuchu jądrowego” (patrz DzU Unii Europejskiej z dnia 29.05.2009, Rozporządzenie Rady (WE) Nr 428/2009, Rozdział I, Art. 2).

¹⁷ History of the Wassenaar Arrangement, www.wassenaar.org/docs/History.html.

W Polsce listy kontrolne Porozumienia z Wassenaar weszły w życie w 1997 r., w tym lista towarów i technologii podwójnego zastosowania w styczniu, natomiast lista uzbrojenia w sierpniu tego roku.

Elementy Początkowe zobowiązują państwa członkowskie Porozumienia do prowadzenia regularnej wymiany informacji w celu zwiększenia przejrzystości oraz uzyskania wzajemnego zrozumienia ryzyka związanego z transferami uzbrojenia i wrażliwych towarów podwójnego zastosowania. Na podstawie tych informacji ustalać można zakres koordynacji ich polityki narodowej w dziedzinie kontroli w celu przeciwdziałania temu ryzyku. Informacje podlegające wymianie w założeniu mają obejmować wszystkie sprawy, m.in. domaganie się od partnerów wszelkich informacji dotyczących transferów.

Porozumienie z Wassenaar jest organizacją otwartą dla państw chcących przyłączyć się i spełniających uzgodnione kryteria. Przyjęcie nowych członków wymaga konsensusu aktualnych członków organizacji. Kandydat na członka Porozumienia z Wassenaar powinien spełniać między innymi następujące warunki:

- posiadać lub złożyć deklarację, że stworzy skuteczny system kontroli eksportu towarów podwójnego zastosowania, tzn. dobry krajowy system prawny kontroli eksportu towarów strategicznych oraz sprawnie funkcjonujący system wykonawczy, tzn. posiadający system egzekucji systemu prawnego kontroli eksportu,
- objąć kontrolą obrót bronią konwencjonalną i technologiami z nią związanymi,
- popierać politykę nierozprzestrzeniania (nieprolifracji) broni masowego rażenia, tzn. że krajowy system kontroli eksportu obejmuje listy kontrolne (wraz z wytycznymi) Grupy Dostawców Jądrowych, Grupy Australijskiej i Reżimu Kontroli Technologii Rakietowych,
- należeć do Układu o Nierozprzestrzenianiu Broni Jądrowej (NPT), Konwencji o Zakazie Broni Biologicznej i Toksycznej (BTWC), Konwencji o Zakazie Broni Chemicznej (CWC) i tam, gdzie ma to zastosowanie do Układu START I,
- być producentem/eksporterem broni konwencjonalnych bądź urządzeń przemysłowych podwójnego zastosowania¹⁸.

Cele i zadania Porozumienia Wassenaar są następujące:

1. Porozumienie z Wassenaar zostało ustanowione w celu umacniania bezpieczeństwa i stabilności w wymiarze regionalnym i międzynarodowym oraz promowania przejrzystości i większej odpowiedzialności przy transferach broni konwencjonalnej oraz dóbr i technologii podwójnego zastosowania.

¹⁸ The Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies, Basic documents, s. 18. <http://www.wassenaar.org/publicdocuments/2010/docs>.

Państwa członkowskie działają na rzecz osiągnięcia tych celów poprzez swoje krajowe polityki.

2. Uzupełnianie i wzmocnianie istniejących reżimów kontrolnych dla broni masowego rażenia oraz dóbr i technologii podwójnego zastosowania, jak również innych środków mających wspierać przejrzystość i większą odpowiedzialność w transferach uzbrojenia oraz dóbr i technologii podwójnego zastosowania.
3. Ma wzmocniać współpracę w zapobieganiu transferom uzbrojenia oraz dóbr i technologii podwójnego zastosowania do krajów lub regionów, które budzą zaniepokojenie państw członków Porozumienia (kraje wywołujące niepokoje regionalne oraz popierające terroryzm międzynarodowy).
4. Jest elementem globalnej walki z terroryzmem i ma za zadanie zapobiegać dostawaniu się w ręce indywidualnych terrorystów bądź organizacji terrorystycznych broni konwencjonalnej oraz dóbr i technologii podwójnego zastosowania. Państwa uczestniczące zostały zobowiązane do kontroli wszystkich pozycji wyszczególnionych na *Liście towarów i technologii podwójnego zastosowania* oraz na *Liście uzbrojenia* w celu zapobiegania nie-
dozwolonym transferom tych towarów¹⁹.

Porozumienie z Wassenaar nie jest wymierzone przeciwko jakimkolwiek państwom bądź grupom państw i nie ma na celu utrudnienia cywilnych transakcji i pozyskiwania legalnego uzbrojenia i sprzętu wojskowego w celu realizacji prawa do samoobrony zgodnie z art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych.

Państwa członkowskie odbywają regularne spotkania, a także wymieniają się informacjami, co ma wzmocnić przejrzystość i umożliwić dyskusję między państwami na temat dostaw broni konwencjonalnej oraz dóbr i technologii podwójnego zastosowania w celu lepszej koordynacji krajowych polityk. Decyzja o transferze lub odmowie transferu jakiegokolwiek towaru bądź technologii stanowi wyłączną kompetencję państw członkowskich. Odmowa pozwolenia na dany transfer nie nakłada na pozostałe państwa obowiązku odmowy transferu podobnych towarów lub technologii. Współpraca obejmuje okresowe przeglądy polityk i list kontrolnych mające na celu ich usprawnienie, a także ogólne przeglądy współpracy w ramach porozumienia²⁰.

Państwa wymieniają między sobą informacje w celu określenia zakresu koordynacji polityk. W szczególności wymieniają się informacjami na temat regionów, gdzie mają miejsce konflikty lub gdzie ryzyko ich wystąpienia jest wysokie. Państwa

¹⁹ Ibidem, s. 8.

²⁰ The Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies – Initial Elements, przyjęte na spotkaniu plenarnym w dniach 11-12 lipca 1996 r., zmieniane na spotkaniach plenarnych w latach 1999, 2001, 2002, http://www.wassenaar.org/list/wa-list_wa-list_02.zip

członkowskie wymieniają się również informacjami o odmowie wydania licencji z przyczyn niezgodności z założeniami Porozumienia z Wassenaar. Informacje wymieniane są w zagregowanej postaci dwa razy w roku. Dla pozycji wrażliwych i bardzo wrażliwych notyfikuje się każdy przypadek osobno. Notyfikacja powinna nastąpić w ciągu 30 dni, jednak nie później niż po 60 dniach. Dla pozycji wrażliwych i bardzo wrażliwych państwa notyfikują wydanie licencji i dostawy w formie zagregowanej dwa razy w roku. Uprawnienia państw członkowskich Porozumienia z Wassenaar umożliwiają tym państwom zażądanie dodatkowych informacji o określonym transferze zwykłymi kanałami dyplomatycznymi²¹.

Państwa członkowskie wymieniają się ponadto szczegółowymi informacjami na temat uzbrojenia. Istnieje możliwość wymiany informacji ogólnych na temat wszelkich kwestii, które państwo uzna za interesujące, jeśli są one istotne dla osiągnięcia celów Porozumienia z Wassenaar. Mogą to być informacje dotyczące np. występujących trendów w obrocie uzbrojeniem bądź akumulacji określonych systemów broni. Państwa wymieniają się także dwa razy w roku informacjami o dostawach. Członkowie Porozumienia mogą zażądać dodatkowych informacji o określonym transferze również zwykłymi kanałami dyplomatycznymi²².

Państwa członkowskie uczestniczą w okresowych spotkaniach w celu podejmowania decyzji dotyczących porozumienia, jego zadań i rozwoju, a także dokonywania przeglądów list kontrolnych, rozważania sposobów koordynacji wysiłków dla rozwoju skutecznych systemów kontroli eksportu i dyskusowania innych odnośnych kwestii, w tym informacji przeznaczonych dla forum publicznego. Wszystkie decyzje dotyczące porozumienia są podejmowane na zasadzie konsensusu.

Porozumienie dysponuje rozbudowanym sekretariatem z siedzibą w Wiedniu. Posiedzenia plenarne odbywają się przynajmniej raz w roku pod przewodnictwem jednego z państw członkowskich. Przewodnictwo podlega corocznym zmianom. Potrzeby finansowe pokrywane są z rocznego budżetu ustalanego na posiedzeniu plenarnym.

Posiedzenie plenarne może tworzyć grupy robocze, przygotowujące dla niego rekomendacje. Obecnie głównymi grupami roboczymi są: Generalna Grupa Robocza (GWG – General Working Group), zajmująca się kwestią polityk, oraz Grupa Ekspertów (EG – Experts Group), odpowiadająca za listy kontrolne. Raz na rok pod auspicjami GWG odbywa się Spotkanie Urzędników Licencyjnych i Wykonawczych (LEOM – Licensing and Enforcement Officers Meeting). Punkty Kontaktowe w Wiedniu (VPOC – Vienna Points of Contact) spotykają się w okresach międzyse-

²¹ K.M. Książkowski, *Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, Warszawa 2004, s. 79.

²² Procedures for the Exchange of information on dual-use foods and technology, Wassenaar Arrangement, www.wassenarr.org

syjnych pod przewodnictwem przewodniczącego posiedzenia plenarnego (Plenary Chair) w celu zapewnienia ciągłej komunikacji i przepływu informacji.

Państwa członkowskie kontrolują przedmioty znajdujące się na Liście Dóbr i Technologii Podwójnego Zastosowania (List of Dual-Use Goods and Technologies) oraz Liście Uzbrojenia (Munitions List) w celu zapobieżenia nieautoryzowanym transferom. Listy są systematycznie uaktualniane. Lista Dóbr i Technologii Podwójnego Zastosowania ma dodatkowo dwa aneksy – pozycji wrażliwych (*sensitive items*) i pozycji bardzo wrażliwych (*very sensitive items*)²³.

5. INNE ORGANIZACJE DZIAŁAJĄCE PRZECIWKO PROLIFERACJI BRONI

Obowiązujące w Polsce wykazy towarów i technologii objętych kontrolą obrotu z zagranicą obejmują listy kontrolne następujących międzynarodowych porozumień nieproliferacyjnych:

- Grupy Australijskiej (AG – Australian Group),
- Grupy Dostawców Jądrowych (NSG – Nuclear Suppliers Group),
- Reżimu Kontrolnego Technologii Rakietowych (MTCR – Missile Technology Control Regime),
- Porozumienia z Wassenaar (Wassenaar Arrangement)²⁴.

Grupa Australijska (AG – Australian Group) AG została utworzona w 1985 r. w celu koordynacji polityki eksportowej w dziedzinach związanych z zakresem przedmiotowym Konwencji o zakazie broni biologicznej i toksynowej (podpisanej 1972 r.) oraz Konwencji o zakazie broni chemicznej (podpisanej w 1993 r.). W skład Grupy wchodzi obecnie 41 państw. W spotkaniach Grupy AG, które odbywają się w ambasadzie Australii w Paryżu, raz do roku biorą także udział przedstawiciele Komisji Europejskiej²⁵.

Podstawowym celem działalności tego ugrupowania jest ograniczenie groźby rozprzestrzeniania broni chemicznej, biologicznej i toksynowej. Jest to osiągnięte przez realizację postanowień Konwencji o zakazie broni biologicznej i Konwencji o zakazie broni chemicznej poprzez zwiększenie przejrzystości polityki eksportowej państw Grupy w zakresie kontrolowanych technologii oraz harmonizację procedur wydawania licencji eksportowych w tym zakresie. W ostatnim czasie przedmiotem zainteresowania Grupy stała się działalność grup terrorystycznych poszukujących dostępu do broni biologicznej i chemicznej²⁶.

²³ Specific Information Exchange on Arms, www.wassenaar.org.

²⁴ <http://www.mg.gov.pl/Gospodarka/DKE/Wazne/nieproliferacyjne.htm>.

²⁵ R. Zięba, *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne Spółka z o.o., Warszawa 2008, s. 256.

²⁶ *Międzynarodowe stosunki polityczne*, red. M. Pietras, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007, s. 389.

Kontrola opiera się na „liście ostrzegawczej” obejmującej 63 związki chemiczne oraz dwóch dodatkowych listach wprowadzonych w 1991 r. zawierających prekursory chemiczne oraz organizmy biologiczne. Obowiązujące w Polsce wykazy towarów i technologii obejmują szczególną kontrolą obrotu z zagranicą listy związków chemicznych (tzw. prekursorów chemicznych), toksyn, bakterii i innych form patogennych, a także urządzeń i technologii, które mogą mieć zastosowanie do badań i produkcji broni chemicznej oraz biologicznej²⁷.

We współczesnych czasach, gdy coraz większa część technologii podwójnego zastosowania powstaje poza kontrolą rządów, następuje wzrost dostępności technologii objętych nadzorem w ramach Porozumienia z Wassenaar dla często anonimowych odbiorców. Do prywatnych odbiorców trafiają rozwiązania technologiczne, co pozwala na samodzielne ich modyfikowanie i stosowanie. Rośnie możliwość stosowania technologii cywilnych, nieobjętych kontrolą z Wassenaar, do działań mierzących w bezpieczeństwo. Przykładem tego może być wykorzystywanie przez terrorystów technologii telekomunikacyjnych i z zakresu ochrony informacji do koordynacji swych działań. Jak podawały media, terroryści wykorzystali do zabezpieczenia swojej komunikacji rozwiązania kryptograficzne, których parametry wykraczają poza poziom kontroli ustalony w listach kontrolnych Porozumienia z Wassenaar²⁸.

Grupa Dostawców Jądrowych (NSG – Nuclear Suppliers Group) to organizacja, w skład której wchodzi: Argentyna, Australia, Austria, Białoruś, Belgia, Brazylia, Bułgaria, Kanada, Chiny, Chorwacja, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Niemcy, Grecja, Węgry, Irlandia, Włochy, Japonia, Kazachstan, Republika Korei, Łotwa, Litwa, Luksemburg, Malta, Holandia, Nowa Zelandia, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Rosja, Słowacja, Słowenia, Afryka Południowa, Hiszpania, Szwecja, Szwajcaria, Turcja, Ukraina, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone²⁹. Terroryści używali także kart telefonicznych GSM, których zakup nie jest kontrolowany³⁰.

Główni dostawcy towarów i technologii jądrowych uznali za konieczne poddanie proliferację towarów i technologii jądrowej zwiększonej kontroli po tym jak w 1974 r. Indie dokonały wybuchu ładunku nuklearnego. W następstwie tego właśnie wydarzenia powstało NSG. Ponieważ pierwsze spotkanie Grupy Dostawców Jądrowych odbyło się w 1975 r. w Londynie, Grupa ta przyjęła początkowo nazwę Klub Londyński.

W 1978 r. grupa państw należących do Klubu Londyńskiego przyjęła zasady postępowania dostawców w obrocie towarami i technologiami jądrowymi dla celów pokojowych. Myślą przewodnią było niedopuszczenie do rozprzestrzeniania broni jądrowej. W 1978 r. przyjęto oficjalnie obecną nazwę NSG. W skład reżimu wchodzi

²⁷ <http://www.mg.gov.pl/Gospodarka/DKE/nieproliferacyjne.htm>.

²⁸ Wassenaar Arrangement-List..., op. cit., CAT 5P2, pkt 5.A.2.a.1.

²⁹ <http://www.nuclearsuppliersgroup.org/Leng/03-member.htm>.

³⁰ Swiss Cell-Phone Cards Linker to al.-Qaida, Associated Press, 10.03.2003.

obecnie 46 państw. W reżimie uczestniczy również Komisja Europejska, ale tylko na zasadzie obserwatora. Grupa NSG stawia sobie za cel promocję zrozumienia i wsparcia kontroli eksportu jądrowego. Ma to być dokonywane poprzez zwiększenie przejrzystości, dialog oraz współpracę dostawców i odbiorców materiałów jądrowych. Eksport towarów i technologii nuklearnej przeznaczonych również do celów pokojowych nie może służyć rozprzestrzenianiu broni jądrowej. Na prośbę państw wchodzących w skład Grupy zasady przyjęte przez nią są publikowane w dokumentach Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej³¹.

Obowiązujące w Polsce wykazy towarów i technologii obejmują szczególną kontrolą obrotu z zagranicą zarówno towary mające bezpośrednie zastosowanie w jądrowym cyklu paliwowym, służące do wytwarzania jądrowych urządzeń wybuchowych, jak i również urządzenia i materiały podwójnego zastosowania o możliwych zastosowaniach nuklearnych i technologii z tym związane.

Reżim Kontroli Technologii Raketowych (MTCR-Missile Technology Control Regime) został utworzony 16.04.1987 r. w celu kontroli eksportu rakiet zdolnych do przenoszenia broni jądrowej oraz kontroli eksportu technologii związanych z tym sprzętem. W 1993 r. w wyniku doświadczeń wojennych w Zatoce Perskiej rozszerzono zakres kontroli na rakiety zdolne do przenoszenia broni biologicznej i chemicznej. MTCR jest kluczowym instrumentem przeciwdziałania proliferacji systemów raketowych jako środków przenoszenia broni masowego rażenia³².

W pracach Reżimu Kontroli Technologii Raketowych biorą udział 34 państwa. W pierwszym okresie swojej działalności MTCR zrzeszało następujące kraje: Francję, Japonię, Kanadę, Niemcy, USA, Wielką Brytanię i Włochy, czyli państwa Grupy G-7. W późniejszych latach do MTCR przystąpiły m.in. Hiszpania w 1990 r., Grecja w 1992 r., Argentyna w 1993 r., Brazylia w 1995 r., Rosja w 1995 r., RPA w 1995 r., Turcja w 1997 r., Polska w 1998 r., Ukraina w 1998 r., Korea Południowa w 2001 r., a w 2009 r. całkowita liczba państw uczestniczących w MTCR wynosiła 34. Niektóre państwa dysponujące zaawansowaną technologią raketową współpracują z MTCR, np. Chiny, które w lutym 1992 roku formalnie zadeklarowały wolę stosowania się do zasad MTCR; Izrael, który uczynił to również w 1992 roku; Indie na mocy porozumienia o cywilnej współpracy nuklearnej z USA z 10 października 2008 roku. Państwo przystępujące do MTCR zobowiązuje się, że rozważając transfery towarów i technologii mających związek z raketami, będzie działać zgodnie z tzw. *Wytycznymi*, które określają sposób postępowania w tym zakresie³³.

Podstawą działania Reżimu jest lista kontrolna towarów i technologii. Składa się ona z dwóch kategorii. W przypadku listy kategorii I rozpatrywanie wniosków

³¹ <http://www.mg.gov.pl/Gospodarka/DKE/Wazne/nieproliferacyjne.htm>.

³² <http://www.mtcr.info/english/index.html>.

³³ <http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/haslo,MTCR>.

o pozwolenie na transfer ma być dokonywane po uzyskaniu odpowiednich gwarancji międzyrządowych oraz po zwróceniu się do pozostałych państw MTCR o stosowne informacje. W przypadku kategorii II rząd kraju eksportera zobowiązany jest wymienić stosowne informacje z pozostałymi państwami-partnerami. Uczestnicy Reżimu Kontroli Technologii Raketowych zobowiązują się do powściągliwości w rozpatrywaniu zgody na transfery wszystkich pozycji z listy kontrolnej, a także towarów i technologii spoza listy, jeśli na podstawie dostępnych, przekonujących informacji wiedzą, że mogą zostać użyte do przenoszenia broni masowego rażenia lub do budowy środków przenoszenia tego typu broni³⁴.

Amnesty International, Oxfam i International Action Network on Small Arms (IANSA) porozumiały się i zdecydowały o zainicjowaniu w pięćdziesięciu państwach kampanii „Broń kontrolowana”³⁵. Według statystyk to właśnie najpotężniejsze państwa świata, które są równocześnie największymi dostawcami broni, są odpowiedzialne za globalny handel bronią w największym stopniu:

– w 2006 r. łączne wydatki na zbrojenia przekroczyły sumę 1058 miliarda dolarów, co oznacza, że piętnaście razy przewyższyły kwotę przeznaczoną na międzynarodową pomoc humanitarną. Jest to więcej niż rekord z czasów zimnej wojny, osiągnięty na przełomie lat 1987/8 r. – 1034 miliarda dolarów,

– pięciu stałych członków Rady Bezpieczeństwa – Francja, Rosja, Niemcy, Stany Zjednoczone i Wielka Brytania – kontroluje 82% światowego eksportu broni konwencjonalnej, co przyczynia się do poważnych naruszeń praw człowieka³⁶.

Z tych powodów Amnesty International, Oxfam i International Action Network on Small Arms (IANSA) porozumiały się i zdecydowały o zainicjowaniu kampanii, której celem jest zapewnienie ludziom bezpieczeństwa poprzez ograniczenie rozprzestrzeniania broni, a także stworzenie prawnie wiążącego międzynarodowego Traktatu o Handlu Bronią. Kampanię poparło 18 osób i organizacji uhonorowanych Pokojową Nagrodą Nobla (m.in. Amnesty International, Jego Świątobliwość Dalaj Lama, Lech Wałęsa, Oskar Arias, Desmond Tutu, Elie Wiesel, Aung San Suu Kyi)³⁷.

Nadużywanie zbrojnej przemocy prowadzi do eskalacji konfliktów, pogłębiania biedy i naruszeń praw człowieka. Kampania tych organizacji jest ukierunkowana na doprowadzenie do podjęcia szybkiej i skoordynowanej inicjatywy, zarówno w skali lokalnej, jak i międzynarodowej, na rzecz zapobieżenia rozprzestrzenianiu i nadużywaniu broni.

³⁴ Missile Technology Control Regime (M.T.C.R.), Equipment, Software and Technology Annex, 10th November 2009, s.7, <http://www.mtcr.info/english/guidelines.html>.

³⁵ www.controlarms.org.

³⁶ <http://web.amnesty.org/library/index>.

³⁷ <http://amnesty.org.pl/index.php>.

W ramach tych kampanii wzywa się³⁸:

1. Na poziomie międzynarodowym: rządy powinny uzgodnić Traktat o Handlu Bronią, którego celem byłoby zakazanie eksportu broni do państw, w których jej użycie mogłoby doprowadzić do ciężkich naruszeń praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego.
2. Na poziomie regionalnym: rządy powinny zawrzeć nowe i udoskonalić istniejące regionalne porozumienia dotyczące kontroli zbrojeń, tak aby prawa człowieka były skutecznie chronione, a normy międzynarodowego prawa humanitarnego przestrzegane.
3. Na poziomie pojedynczego państwa: rządy powinny, zgodnie z prawem międzynarodowym, powiększyć swoją zdolność do kontrolowania przepływów broni i ochrony obywateli przed przemocą z użyciem broni.
4. Na poziomie społeczeństw i poziomie lokalnym: władze samorządowe i obywatele powinni starać się o zwiększenie bezpieczeństwa także we własnym zakresie, przede wszystkim poprzez doprowadzenie do obniżenia dostępności broni i popytu na nią.

6. PODSUMOWANIE

Proces sprzedaży broni jest szczególnie korupcyjny. Powoływanie kolejnych organizacji mających na celu zapobieżenie nielegalnemu rozprzestrzenianiu broni oraz ustalanie szczegółowych procedur handlu bronią nie gwarantuje, że nielegalnego handlu nie będzie. O niekontrolowanej proliferacji broni decydują względy polityczne oraz ogromne pieniądze.

Skuteczność działania organizacji międzynarodowych wydaje się być znikoma. Jeśli spojrzymy na przedział lat 1919-2010, czyli od chwili powstania Ligi Narodów, to nasuwa się jedno spostrzeżenie – proceder nielegalnego handlu bronią stale rozwija się, a w ślad za nim rozwija się terroryzm.

Kolejne konferencje międzynarodowe zwoływane na najwyższych szczeblach w sprawie nielegalnego handlu bronią oraz walki z terroryzmem to tylko polityczne manifestacje.

Wypowiedzi najwyższych rangą przedstawicieli państw potwierdzają tezę, iż mają oni pełną świadomość tego, jakim zagrożeniem dla cywilizacji jest niekontrolowany handel bronią. Jednak widocznych zmian, które powinny być wynikiem ich działań, nie odczuwamy.

Globalizacja, której wynikiem jest dostęp do nowoczesnych technologii, informacji i jednocześnie nieograniczonej komunikacji, umożliwiającej swobodę przepływu kapitału i ułatwiającej kontakty między różnymi częściami świata, sprzyjała

³⁸ www.amnesty.org.pl/bronkontrolowana

jednocześnie rozwojowi i ekspansji organizacji terrorystycznych. Terrorysty wykorzystują do swoich celów korupcję, handel narkotykami, nielegalny przepływ broni, handel ludźmi, nielegalny transfer kapitału. Tylko jedna organizacja terrorystyczna, taka jak Al-Kaida, działa w więcej niż w 60 krajach, w tym w Europie Środkowej, usiłując podporządkować sobie całe narody. Próbuje uzyskać dostęp do broni nuklearnej, biologicznej i chemicznej.

Koszty społeczne ponoszone w wyniku działalności organizacji terrorystycznych są tak olbrzymie, że stały się trudne do oszacowania. Nielegalny handel bronią i ekspansja terroryzmu na świecie utrudnia wielu krajom rozwój, a często wręcz pogłębia ubóstwo i biedę.

Dzisiaj społeczność międzynarodowa nie dysponuje skutecznymi mechanizmami przeciwdziałania nielegalnemu handlowi bronią i terroryzmowi oraz wystarczającą legitymizacją prawną do jego zwalczania. Jedynym rozwiązaniem wydaje się przyjęcie jednolitej wykładni prawnej, której paragrafy nie pozostawałyby jedynie martwymi dokumentami. Tym rozwiązaniom muszą towarzyszyć działania na niwie politycznej, ekonomicznej oraz militarnej. Spowodować one powinny ograniczenie skali oraz zasięgu tego zjawiska na świecie. Istniejące systemy kontroli eksportu, w tym broni i produktów podwójnego zastosowania, powinny być wdrażane bardziej skutecznie. Niezbędne jest też zwiększenie międzynarodowej współpracy w zakresie nierozprzestrzeniania broni.

BIBLIOGRAFIA

1. AP 2003-03-10 „Swiss Cell-Phone Cards Linker to al-Qaida”, Associated Press, 2003-3-10.
2. Z. BAKO, *Wojna ekonomiczna*, Wyd. MON, Warszawa 1983.
3. H. BATOWSKI, *Między dwiema wojnami 1919-1939*, Wyd. Literackie, Kraków 1988.
4. E. CZIOMER, L.W. ZYBLIKIEWICZ, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, PWN, Warszawa 2005.
5. P. GÓRSKI, J. PŁACZEK, M. SKARZYŃSKI, M. SUŁEK, *Wojna a gospodarka*, AON, Warszawa 2008.
6. M. JANIEC, *Wojna to biznes*, „Tygodnik Przegląd” nr 15 (172)/2003.
7. K.M. KSIĘŻOPOLSKI, *Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, Warszawa 2004.
8. W. MICHOWICZ, *W kręgu polityki, dyplomacji i historii XX wieku*, WUŁ, Łódź 2000.
9. J. PŁACZEK, *Zarys ekonomiki bezpieczeństwa*, AON, Warszawa 2009.
10. D. ROBERTSON, *Słownik polityki*, Warszawa 2009.
11. S. SIERPOWSKI, *Liga Narodów w latach 1919–1926*, Ossolineum 2005.
12. W. STANKIEWICZ, *Ekonomika obrony*, AON, Warszawa 1994.

13. R. ZIĘBA, *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne Spółka z o.o., Warszawa 2008.
14. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002.
15. *Liga Narodów Wybranych*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2010.
16. *Międzynarodowe stosunki polityczne*, red. M. Pietras, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007.
17. The Wassenaar Arrangement Initial Elements 1996-07-11/12 *The Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies – Initial Elements*, przyjęte na spotkaniu plenarnym w dniach 11-12 lipca 1996 r., zmieniane na spotkaniach plenarnych w latach 1999, 2001, 2002, <http://www.wassenaar.org/docs/IE96.htmlzip>.

The International Organisations Against Uncontrolled Weapon Proliferation

Abstract. The uncontrolled weapon trading is one of the greatest contemporary global threats. The consequences of this are many: the expansion of terrorism, drug trade, poverty in many countries, death of women and children in local conflicts, etc. From the very beginning of the twentieth century there have emerged and have been functioning many international organizations where the purpose of their creation should be crucial to solving problems of the weapon proliferation. The examples of such organizations are: The League of Nations, COCOM and the Wassenaar Agreement. However, there is no visible and considerable effect of their activity. This leads to the emergence of new humanitarian organizations. These organizations may be far more effective as the world community would like them to be. According to the author, since there are many aspects of the problem it may not be as easy to solve those as simply as by creating new institutions however.